Työ ja turva -osasto/MH 20.5.2024

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

HE 37/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle työvoimapalveluiden uudelleen järjestämiseen liittyvien lakien muuttamista koskevaksi lainsäädännöksi

Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö SAK ry esittää seuraavat näkemykset hallitukseen esitykseen.

Asiakkaiden palveluprosessin kehittäminen

Esityksen mukaan jatkossa työnhakijoille, joiden työttömyys on päättymässä kolmen kuukauden kuluessa vähintään kolmeksi kuukaudeksi ei järjestettäisi työnhakukeskusteluja ja täydentäviä työnhakukeskusteluja, ellei työnhakijan palvelutarve keskusteluja edellytä.

SAK pitää esitettyä muutosta järkevänä. Muutoksen ansiosta resurssit voidaan kohdentaa paremmin. On kuitenkin huolehdittava, että jos työnhakijan palvelutarve edellyttää työnhakukeskusteluja, ne tai osa niistä järjestetään myös näissä tilanteissa. Pidemmän tähtäimen työnhakua, osaamista ja urapolkua kannattaa tukea varsinkin vähemmän koulutettujen tai muiden vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien kohdalla jo ennen esimerkiksi perhevapaata tai muutaman kuukauden määräaikaista työsuhdetta.

Esityksessä ehdotetaan myös, että jos työnhakijan palveluprosessiin tulee keskeytyksiä, prosessi jatkuisi täydentävien työnhakukeskustelujen osalta siitä mihin prosessissa jäätiin eli järjestämättä jääneet työnhakukeskustelut järjestettäisiin myöhemmin. Lisäksi työnhakuvelvollisuutta asetettaessa otettaisiin huomioon työnhakijan mahdollisuudet työllistyä lyhytkestoiseen työhön ennen työttömyyden päättymistä. Työnhakuvelvollisuutta voisi näissä tilanteissa täyttää myös hakemalla alle kaksi viikkoa kestävää työsuhteessa tehtävää työtä. Haettavien työmahdollisuuksien määrää voitaisiin myös alentaa tai jättää hakuvelvollisuus kokonaan asettamatta laissa säädetyillä perusteilla.

SAK kannattaa työnhaun tukemista palveluilla, joten järjestämättä jääneet työnhakukeskustelut on asianmukaista järjestää myöhemmin näissä tilanteissa. Kuitenkin pohjoismaisen työvoimapalvelumallin myöhemmässä suuremmassa muutoksessa ehdotamme joustoa varsinkin täydentävien työnhakukeskustelujen määrään. Nyt se on suuri verrattuna esimerkiksi verrokkimaamme Tanskan käytänteisiin. Työnhakuvelvollisuudessa kannatamme joustoa työnhakijan tilanteen mukaan. Myös alle kaksi viikkoa kestävän työn hakeminen tulee hyväksyä hakuvelvollisuuden täyttämisenä tilanteissa, joissa työttömyys on päättymässä kolmen kuukauden sisällä. Mahdollinen työnhakuvelvollisuus tulee asettaa alkuhaastattelussa tai työnhakutapaamisessa näissäkin tapauksissa työnhakijan tilanteen mukaan. Jos tapaamista tai tapaamisia ei järjestetä, ei palveluprosessista irrallista työnhakuvelvoitettakaan tule asettaa.

Työ ja turva -osasto

Työttömyysturvalakiin tehtävät muutokset

Jatkossa työnhakija menettäisi oikeutensa työttömyysetuuteen joko määräajaksi tai toistaiseksi, jos hän aiheuttaa itse sen, ettei hänelle järjestetä työnhakukeskusteluja ja täydentäviä työnhakukeskusteluja.

Esityksen mukaan kyse olisi esimerkiksi tilanteista, joissa työnhakija on ilmoittanut työttömyyden päättymisestä eikä palveluprosessia tämän vuoksi ole toimeenpantu, mutta myöhemmin ilmenee, ettei työttömyys päätykään. Käytännössä työnhakijalla tulee olla varma tieto työn, opintojen, varusmies- tai siviilipalveluksen taikka perhevapaan alkamisesta. Korvauksetonta määräaikaa ei asetettaisi tämän säännöksen perusteella, jos tilanne myöhemmin muuttuu. Korvaukseton määräaika sen sijaan asetettaisiin, jos työttömyyden päättymistä koskevat työnhakijan ilmoittamat tiedot osoittautuvat myöhemmin perättömiksi eikä palveluita ole järjestetty työnhakijan ilmoittamien tietojen takia tai kun työnhakijan menettelyn perusteella olisi ilmeistä, että hän on tehnyt järjestelyjä pelkästään välttääkseen palveluprosessiin osallistumisen.

Esityksen mukaan muutos tarkoittaisi säännöstä sovellettaessa lähtökohtaisesti aina sitä, että korvaukseton määräaika tai työssäolovelvoite asetettaisiin takautuvasti. Samalla jo maksettu työttömyysetuus perittäisiin takaisin. Takaisinperinnän hallinnollinen raskaus voi korostua, koska samalle työnhakijalle voi aiheutua useita erillisiä jaksoja, joilta maksettua etuutta perittäisiin takaisin.

Vaikka esitetyn muutoksen päämäärä on sinällään ymmärrettävä, on ongelmallista luoda tällaista sääntelyä, jonka tiedetään aiheuttavan lähtökohtaisesti takautuvia korvauksettomia määräaikoja, takaisinperintöjä ja erityistä hallinnollista raskautta. Keskeisempää olisi sanktion sijaan näissä tapauksissa neuvoa ja ohjata, miten tulevaisuudessa työnhakijan tulee toimia.

Lisäksi huomautamme, että esityksessä kuvataan, kuinka työ- ja elinkeinotoimistot ja kuntakokeilussa mukana olevat kunnat eivät ole toteuttaneet työnhakukeskusteluja ja täydentäviä työnhakukeskusteluja lain edellyttämällä tavalla. Toteumatietojen mukaan syyskuun 2023 lopun keskustelujen määrä oli noin 65 prosenttia siitä, mitä hallituksen esityksessä 167/2021 vp arvioitiin keskustelujen määräksi. Myöskään kasvokkaiset tapaamiset esimerkiksi alkuhaastatteluissa eivät ole toteutuneet lain edellyttämällä tavalla. Pohjoismainen työvoimapalvelumalli kuitenkin perustuu työnhakijoiden tiiviimpään ja parempaan palveluun.

Työvoimapalvelujen kehittäminen tulevaisuudessa

SAK:n näkemyksen mukaan jokainen työnhakija tulisi työnhaun alussa tavata lähtökohtaisesti kasvokkain, kuten nykyinenkin lainsäädäntö edellyttää. Näin työttömäksi joutuneet pystytään ohjaamaan tarvittaessa esimerkiksi työkykypalveluiden piiriin eikä työttömyys pitkity turhaan puutteellisen palvelun vuoksi. Viranomaisten tulee alkaa noudattaa lakia.

Työ ja turva -osasto

Tämän alkutapaamisen jälkeen näkemyksemme mukaan sopiva tapaamistahti on kunkin työnhakijan tarpeen mukaan. Tämä auttaisi kohdistamaan resursseja järkevämmin. Perälauta tapaamistahdista voi olla esimerkiksi kerran kuussa, kuten Tanskassa. Tapaamisten ja yhteydenottojen määrää oleellisempaa on niiden tarkoituksenmukaisuus ja palvelun laatu. Tarvitaan esimerkiksi eteenpäin katsovaa kannustamista, konkreettista työpaikkojen etsimistä yhdessä ja työmarkkinarelevantin koulutuksen pohtimista.

Työnhakuvelvoitteen kehittämisessä näemme, että määrällinen hakuvelvoite kannattaisi määritellä lainsäädännön sijaan työllisyyspalveluiden soveltamisohjeissa ja yksilöllistä harkintaa käyttäen, kuitenkin yhdenvertaisuus turvaten. Verrokkimaissamme Ruotsissa ja Tanskassa ei ole lainsäädännön tasolla määritelty määrällistä työnhakuvelvoitetta.

Lisäksi korostamme, että Suomessa työnhakijoiden digipalvelut tulee saada mahdollisimman pian yhdelle selkeälle verkkosivustolle sekä kätevään mobiilisovellukseen, jonka kautta työnhakija voi pitää työnhaun päiväkirjaa.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Mikko Heinikoski
koulutus- ja työllisyysasioiden päällikkö